

Mannen på tågtaket – en räddning vid Józsefvárosstationen

Berättelse

Ett tåg som inte fick rulla

Föreställ dig en kall morgon i slutet av november 1944. Vid järnvägsstationen Józsefváros i Budapest står ett långt godståg och väntar på att rulla iväg. I de trånga, mörka vagnarna trängs hundratals ungerska judar. De har drivits dit, ofta efter långa marscher i kylan, och destinationen är ett av nazisternas läger. För de allra flesta innebär resan en säker död. Runt tåget står tyska soldater och beväpnade ungerska pilkorsmän, fast beslutna att ingen ska komma undan. Allt är förberett. Tiden håller på att rinna ut.

En bil i svenska färger

Mitt i denna scen kör en bil fram och stannar – en bil målad i svenska färger. Ur den kliver Raoul Wallenberg, en svensk diplomat som sedan i somras har arbetat outröttligt i Budapest. Han har utvecklat ett helt system för att rädda människor undan Förintelsen: skyddspass, "svenska hus" och ständiga förhandlingar. Med sig har han nu en tjock bunt skyddspass. Dessa dokument, prydda med svenska kronor, stämplor och underskrifter, intygar att innehavaren står under svenskt skydd. Juridiskt sett är de nästan värdelösa. Men de ser så officiella ut att soldater gång på gång tvekar och låter människor gå.

Upp på taket

Det som händer härnäst har berättats av Sándor Ardai, en av Wallenbergs chaufförer. Wallenberg gör något som nästan ingen skulle ha vågat. Han klättrar upp på godstågets tak och börjar dela ut skyddspass genom de dörrar och öppningar som ännu inte är förseglade. Inifrån vagnarna sträcks händer ut mot honom, och han lägger ett pass i hand efter hand, så snabbt han kan.

De tyska soldaterna ropar åt honom att klättra ner. Han ignorerar dem. Pilkorsmännen börjar skrika och skjuta för att skrämja bort honom. Ändå träffar inte en enda kula. Enligt Ardai siktar männen medvetet över Wallenbergs huvud, eftersom de är så imponerade av hans mod att de inte vill döda honom. Wallenberg låter sig inte stoppas. Lugnt och metodiskt fortsätter han att dela ut pass, som om kulorna inte fanns och som om han hade all rätt i världen att stå där.

Ner från tåget, in i bilarna

När det sista passet är utdelat ropar Wallenberg åt alla som håller ett pass i handen att lämna tåget. De ska gå till bilarna som står parkerade intill stationen, allesammans i svenska färger. Förvirrade och chockade tittar soldaterna på, men de griper inte in. På så sätt förs flera dussin människor bort från ett tåg som annars hade rullat mot lägren. Ardai mindes senare att tyskarna och pilkorsmännen var så förbluffade att de helt enkelt lät Wallenberg göra det.

Vad scenen säger oss

Scenen vid Józsefváros är bara ett av många liknande ögonblick den hösten. Wallenberg och hans medarbetare gick gång på gång ut till stationer och dödsmarscher för att dra människor ur kolonnerna. Men just denna bild – diplomaten på tågtaket, lugn mitt i skotten – har blivit en symbol. Den fångar något centralt i hans gärning.

Wallenberg hade inga vapen och ingen armé. Hans verktyg var papper, beslutsamhet och förmågan att uppträda med en sådan självklar auktoritet att även hans motståndare tvekade. Han spelade rollen av den som hade makten, och i förvirringen som rådde fungerade det ofta. Bakom det iskalla lugnet fanns naturligtvis fruktan – han visste mycket väl att vilket skott som helst kunde vara hans sista. Just därför är berättelsen så stark. Den handlar inte om en orädd hjälte utan känslor, utan om en människa som kände rädslan och ändå valde att handla. Och kanske är det den verkliga innebörden av mod: inte att sakna rädsla, utan att göra det rätta trots den.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
ett godståg	ett tåg som vanligtvis fraktar varor, inte människor
trängas	stå mycket tätt, många på liten plats
en destination	den plats dit en resa går
beväpnad	utrustad med vapen
en pilkorsman	medlem i Pilkorset, ett ungerskt nazistparti
outtröttlig	som arbetar hårt utan att ge upp
Förintelsen	nazisternas systematiska mord på judar under andra världskriget
ett skyddspass	ett dokument som intygade svenskt skydd för innehavaren
intyga	bekräfta skriftligt att något är sant
en innehavare	den person som har eller äger något
förseglad	stängd så att den inte kan öppnas
metodisk	som arbetar lugnt, ordnat och steg för steg
en kolonn	här: en lång rad av människor som tvingas gå
auktoritet	Hon hade en naturlig auktoritet som fick alla att lyssna.
en innebörd	en djupare betydelse av något

Läsförståelsefrågor

---

1. Vad var det allvarliga med tåget vid Józsefvárosstationen?
  1. Det var trasigt och kunde inte köra
  2. Det skulle föra hundratals judar mot ett läger och säker död
  3. Det var fullt med varor som skulle till Sverige
2. Varför fungerade skyddspassen, trots att de juridiskt var nästan värdelösa?
  1. De var underskrivna av Sveriges kung
  2. De såg så officiella ut att soldater tvekade
  3. De gav rätt till gratis tågresor
3. Vad gjorde Wallenberg när han kom fram till tåget?
  1. Han förhandlade lugnt med befälet inne i stationshuset
  2. Han klättrade upp på tågets tak och delade ut pass genom öppningarna
  3. Han ringde till den svenska regeringen
4. Varför träffade inte ett enda skott Wallenberg, enligt Arday?
  1. Han gömde sig mellan vagnarna
  2. Pilkorsmännen siktade medvetet över hans huvud av beundran för hans mod
  3. Gevären var oladdade
5. Vad hände med de människor som fick ett skyddspass?
  1. De fick stanna kvar i vagnarna
  2. De lämnade tåget och gick till bilarna i svenska färger
  3. De fördes till ett annat tåg
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
  1. Wallenberg kom till stationen i en bil målad i svenska färger.
  2. Wallenberg klättrade ner direkt när tyskarna beordrade det.
  3. Wallenberg räddade exakt tusen människor från just detta tåg.
7. Förklara med egna ord vad ett skyddspass var och varför det kunde rädda liv. (öppen fråga)
8. Texten säger att Wallenbergs "verktyg var papper, beslutsamhet och förmågan att uppträda med auktoritet". Förklara vad som menas. (inferens)
9. Varför har just denna scen – diplomaten på tågtaget – blivit en symbol för Wallenbergs gärning, tror du? (inferens)
10. I sista stycket står det: "kanske är det den verkliga innebörden av mod: inte att sakna rädsla, utan att göra det rätta trots den." Håller du med? Motivera. (öppen fråga)

11. Scenen är en närbild av ett enda ögonblick. Varför kan en sådan närbild ibland säga mer än en lång sammanfattning av ett helt liv? (inferens)

Facit

1. b) Det skulle föra hundratals judar mot ett läger och säker död.
2. b) De såg så officiella ut att soldater tvekade.
3. b) Han klättrade upp på tågets tak och delade ut pass genom öppningarna.
4. b) Pilkorsmännen siktade medvetet över hans huvud av beundran för hans mod.
5. b) De lämnade tåget och gick till bilarna i svenska färger.
6. 1. **ja b) nej** (han ignorerade dem och fortsatte dela ut pass) c) **det står inte i texten** (texten säger "flera dussin")
7. Exempel på svar: Ett skyddspass var ett dokument som visade att personen stod under svenskt skydd. Det hade nästan inget juridiskt värde, men eftersom det såg officiellt ut med kronor och stämplars tvekade soldaterna och lät ofta personen gå.
8. Exempel på svar: Han hade inga vapen, utan räddade liv med dokument och med ett uppträdande som var så bestämt och självsäkert att soldaterna trodde att han hade rätt att handla. Hans pondus gjorde att de tvekade.
9. Exempel på svar: Scenen visar konkret och dramatiskt vad han gjorde – ensam, obebäpnad, lugn mitt i skotten. Bilden är lätt att minnas och fångar både modet och metoden i ett enda ögonblick.
10. Exempel på svar: Godkänn motiverade svar. Många håller med: det är inte modigt att handla utan rädsla, utan att handla rätt fastän man är rädd. Texten betonar att Wallenberg kände fruktan men ändå valde att agera.
11. Exempel på svar: En närbild gör händelsen levande och känslomässigt nära. Man förstår vad personen var beredd att göra, i stället för att bara läsa torra fakta och siffror. Ett enda ögonblick kan visa vem en människa var.

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering. Att skriva av en mening ur texten räcker inte – eleven ska visa förståelse.

FÖR LÄRAREN

Reflekterande nivå (grundläggande/B1+). Berättelsen återges genomgående i dramatisk presens (historisk presens) för att göra scenen levande och närvarande, medan läsförståelsefrågorna och facit är formulerade i preteritum. Texten bygger på chauffören Sándor Ardais ögonvitnesskildring av räddningen vid Józsefvárosstationen i slutet av november 1944. Den är medvetet en närbild som kompletterar porträttet, vilket ger helheten av Wallenbergs liv och försvinnande. Tema: civilkurage, moraliskt ansvar och vad mod egentligen är. Frågorna 8–11 tränar inferens och tolkning. Förintelsen är en känslig bakgrund – skapa ett tryggt samtalsklimat och ge utrymme för elevernas egna erfarenheter och reaktioner.

Diskussionsfrågor

- Wallenberg hade varken vapen eller armé, ändå stoppade han ett tåg. Vad var det som gjorde det möjligt?
- Texten skiljer mellan att vara orädd och att vara modig. Vilken sorts mod beundrar du mest, och varför?
- Soldaterna hade makt att stoppa Wallenberg men gjorde det inte. Vad säger det om hur människor agerar i grupp och under press?
- Finns det personer i vår egen tid som visar liknande civilkurage? Vilka, och på vilket sätt?
- **Skriv (4 meningar):** Skriv om ett tillfälle då en person – känd eller okänd – valde att göra det rätta trots en risk. Förklara varför du tycker att handlingen var modig.

Källor och faktagranskning

- Raoul Wallenberg – Wikipedia (svenska/engelska): https://en.wikipedia.org/wiki/Raoul_Wallenberg
- Raoul Wallenberg | Biography, Death, & Facts – Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Raoul-Wallenberg>
- Raoul Wallenberg and the Rescue of Jews in Budapest – USHMM Holocaust Encyclopedia: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/raoul-wallenberg-and-the-rescue-of-jews-in-budapest>
- Raoul Wallenberg 1912–1947? – Forum för levande historia: <https://www.levandehistoria.se/fakta/forintelsen/svenska-hjalp-och-raddningaktioner/raoul-wallenberg-1912-1947>
- Raoul Wallenberg – World War II hero – sweden.se: <https://sweden.se/life/people/raoul-wallenberg-world-war-ii-hero>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Raoul Wallenberg föddes 4 augusti 1912 på Lidingö och studerade arkitektur vid University of Michigan. Han kom till Budapest 9 juli 1944 som svensk legationssekreterare och delade ut skyddspass samt inrättade "svenska hus" (omkring 32 byggnader) för att skydda judar undan Förintelsen. Antalet räddade anges olika i källorna: Yad Vashem nämner cirka 4 500, andra historiker 7 000–9 000; siffran 100 000 anses överdriven. Wallenberg greps av sovjetiska SMERSH 17 januari 1945 och försvann. Sovjet uppgav 1957 att han dött 17 juli 1947 i Lubjankafängelset i Moskva, men dödsorsak och exakta omständigheter är fortfarande osäkra. Sverige förklarade honom död i sin frånvaro 2016 (formellt dödsdatum 31 juli 1952). I texterna anges dödsåret 1947 enligt den sovjetiska uppgiften, med reservationen att försvinnandet aldrig helt klarlagts.

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.